

Pascal Boniface: "AŽ ŽIJE BOMBA"

Po skončení studené války a po zániku bipolárního systému mezinárodních vztahů znovu vyvstala diskuse o smyslu a významu jaderných zbraní a jaderného odstrašování. Je to diskuse stejně stará jako samotné jaderné zbraně. V minulosti nejčastěji propukla zejména v obdobích uvolnění napětí, avšak odpůrci jaderných zbraní pozvedali svůj hlas i v obdobích silného mezinárodního napětí, kdy byly přeceňovány vojenské nástroje bezpečnosti.

Jedním z odborníků, kteří do této diskuse zasahují zvláště aktivně a zasvěceně, je Pascal Boniface, ředitel Francouzského institutu pro mezinárodní a strategické vztahy se sídlem v Paříži. Je to navíc profesor Univerzity Paříž- Sever, vydavatel ročenky L' Année stratégique

a čtvrtletníku *Rélations internationales et Stratégiques* (Mezinárodní a strategické vztahy). V minulosti působil jako vojenskopolitický poradce ministrů obrany Chevenementa a Joxe. Je autorem řady knih s vojenskostrategickou tematikou, z nichž nejnovější nese název "Vive la bombe" ("Ať žije bomba), kterou na konci roku 1992 vydalo pařížské nakladatelství Édition 1.

P. Boniface v ní vychází z dlouhodobé bilance jaderných zbraní a jaderného odstrašování. Zamýšlí se nad jejich budoucností, zejména pak nad otázkou, zda jaderné odstrašování může ještě sloužit jako účinný nástroj bezpečnostní politiky tzv. jaderných států a jako spolehlivý faktor mezinárodní bezpečnosti vůbec. Jeho kniha je proto zajímavá pro všechny, kdo se zabývají úvahami o novém modelu mezinárodní bezpečnosti.

BILANCE JADERNÉHO ODSTRAŠOVÁNÍ

Nejprve si připomeňme, že první střet mezi stoupenci a odpůrci jaderných zbraní se odehrál již vr. 1945, při rozhodování zda použít, či nepoužít jaderných zbraní proti Japonsku. Mezi odpůrci byl i generál Eisenhower - byl přesvědčen, že Japonci v té době již byli vojensky poraženi a připraveni ke kapitulaci a že použití jaderných zbraní tedy nemělo zásadní vojenský význam. Pravý smysl svržení atomových bomb na dvě japonská města vyjádřil slovy: "Použití jaderné zbraně nebylo nezbytné k vítězství nad Japonskem. Hlavním smyslem vlastnictví této zbraně a jejího použití bylo zkrátit Rusy. Svržení atomové bomby mělo umožnit, abychom diktovali naše podmínky po ukončení války." (1)

Podobně se vyjadřuje i francouzský odborník F. Clairmonte, podle něhož jaderný úder na Hirošimu a Nagasaki neměl žádné vojenské opodstatnění a byl "prvním krokem na cestě ke globální strategii studené války, jež se tím právě zrodila...Tajemství této zbraně a jejího použití mělo umožnit úplnou změnu diplomatické rovnováhy sil z druhé světové války a mělo dát možnost diktovat Stalinovi".(2)

JSOU JADERNÉ ZBRANĚ PŘEKONANÉ?

Obhájci jaderných zbraní argumentují tím, že během uplynulých 40 let vedlo vzájemné jaderné odstrašování dvou antagonistických bloků ke vzájemnému zdržování jejich případného pokušení řešit vzájemné rozpory cestou ozbrojené konfrontace. Tam, kde jaderné zbraně nebyly, tvrdí dále, neustále propukaly ozbrojené konflikty a války, zatímco tam, kde působilo jaderné odstrašování, tam panovala "jenom studená válka".

Naproti tomu odpůrci jaderných zbraní namítají, že s jadernými zbraněmi jsou spojeny závody ve zbrojení, jejichž tempo se zejména v 80. letech vymklo kontrole a že jaderné zbraně, zejména pak jejich modernizace, se stále více měnily v samoučel. V tomto směru jsou jejich argumenty zcela nevyvratitelné. Spory však vyvolává jejich optimistický (někdy až nadměrně) přístup k perspektivám vývoje

lidského společenství po skončení studené války. V návaznosti na Hegelovu myšlenku, že z každé války vyšlo lidstvo očištěno, dospívají optimisté k závěru, že po skončení studené války bude určujícím nástrojem vývoje mezinárodních vztahů nikoli odstrašování a rovnováha strachu, nýbrž mezinárodní právo sdílené a střezané mezinárodním společenstvím hodnot.

Naproti tomu obhájci jaderných zbraní namítají, že jaderné odstrašování ještě není překonané, neboť jeho smyslem není válku vyhrát, nýbrž zabránit jejímu vypuknutí. Např. americký odborník Kenneth Waltz to uvádí slovy: "Když ještě byly pouze konvenční zbraně, tak stačila pravděpodobnost úspěchu k tomu, aby ta která země zaútočila na jinou. Avšak v jaderném světě je útok možný jedině tenkrát, když úspěch je nejen pravděpodobný, ale jistý." (3)

V této souvislosti Pascal Boniface připouští, že kritikové jaderných zbraní mají bezesporu pravdu, když tvrdí, že v některých regionech v poválečném období nikdy ozbrojené konflikty nepropukaly, i navzdory tomu, že tam nebyly jaderné zbraně a nepůsobilo jaderné odstrašování. Zároveň však namítá, že nelze vše stavět na výběru netypických regionů, jakým je např. Severní Evropa, region netypický, je mimořádně bohatý, stabilizovaný, vyrovnaný s minimálním napětím jak mezi státy, tak i uvnitř nich. Naproti tomu v regionech, v nichž jsou na jedné straně velké rozdíly, vnitřní napětí a nestabilita a v nichž na straně druhé nebyly jaderné zbraně, tam neustále propukaly ozbrojené konflikty nejrůznější intenzity. A stejně tak v Evropě, jež byla po dobu dlouhých čtyř desetiletí uměle rozdělena do dvou antagonistických bloků s velkými vzájemnými rozdíly, nestabilitou a vnitřním napětím, se právě díky jadernému odstrašování podařilo zabránit propuknutí ozbrojené konfrontace.

NEBEZPEČÍ ROZŠÍŘOVÁNÍ (PROLIFERACE) JADERNÝCH ZBRANÍ

Rizikem se stává nárůst počtu zemí, jež vlastní jaderné zbraně. Dosavadní vývoj byl následující:

■ V r. 1945 USA získaly jaderný monopol a byly přesvědčeny, že ten jim umožní účinně odstrašovat SSSR od jeho záměru vojensky napadnout a dobýt západní Evropu. V tomto se však setkáváme s rozpornou argumentací. Mnoho západních a zejména pak amerických odborníků tvrdí, že bez americké materiální pomoci by SSSR nebyl schopen porazit nacistické Německo. Zároveň tvrdili a nadále tvrdí, že po skončení druhé světové války by SSSR byl schopen vojensky dobýt celou západní Evropu a tím zdůvodňují i smysl jaderných zbraní a jaderného odstrašování.

■ V r. 1949 ztratily USA jaderný monopol a vznikl americko-sovětský jaderný duopol, přičemž USA měly výraznou převahu. O tři roky později se jaderným státem stala Velká Británie, v podstatě za přímé pomoci a kontroly USA. Něco zcela jiného však byl rok 1960, kdy se dalším jaderným státem stala Francie, která se vyzbrojila zbraněmi své vlastní výroby a schválila i doktrínu vycházející z naprosté nezávislosti na USA. Její tehdejší prezident Ch. de Gaulle byl v řadě zemí včetně USA považován za příliš ambiciózního, nespolehlivého a nebezpečného.

ho. Nakonec se však i USA musely se vstupem Francie do pomyslného jaderného klubu smířit.

■ V r. 1964 se pátým státem s jadernou výzbrojí stala ČLR. Proto se již od 60. let hovoří o tzv. **syndromu n + 1** - všichni dosavadní členové pomyslného jaderného klubu se vždy brání tomu, aby mezi ně přistoupil další. A tak vzniká paradox - největšími bojovníky proti proliferaci jsou země, které již jaderné zbraně vlastní. Francouzský odborník na otázky jaderných zbraní moralismus jaderných států hodnotí následovně: "Dělejte to, co vám říkáme, ale nedělejte to, co my děláme." (4)

Dalším paradoxem je i následující jednání jaderných států: "Sovětský svaz, i navzdory socialistické solidaritě, nepomohl - při vývoji a výrobě jaderných zbraní - Číně stejně tak jako USA navzdory atlantické solidaritě nepomohly Francii... A tak nám termojaderný věk přináší dosud nevidané podoby solidarity mezi nepřáteli a nepřejícností mezi spojenci." (5)

Dnes se hovoří o tom, že schopnost výroby jaderných zbraní by mohly mít i další státy: "Izrael, JAR, Indie, Pákistán, Irák, Írán. Na nebezpečí vyplývající z nárůstu počtu jaderných zemí shodně upozorňují jak odpůrci, tak i stoupenci jaderných zbraní. Podle švýcarského odborníka G. Fischera "mají-li jadernou zbraň dva státy, pak můžeme hovořit o hře v šachy, když jsou ve hře čtyři, pak je to bridž a mezi deseti už vládne hazard a risk." (6)

Ti, kdo nejvíce varují před nebezpečím proliferace jaderných zbraní, argumentují tím, že kdyby se tyto zbraně dostaly do rukou diktátorovi typu S. Husajna, pak by to mohla být hrozba celosvětové jaderné války, rozpoutané z čistě mocenských pohnutek dobrodruha a megalomana. Připomeňme si však, že po skončení druhé světové války byl podobný náhled na J. V. Stalina. Ten se nakonec jaderných zbraní dočkal, ale nikdy jich nezneužil. On, stejně jako všichni ostatní státníci (diktátory nevyjímaje), si uvědomil základní pravidlo jaderného odstrašování, které zní: díky vlastnictví jaderných zbraní se daná země může přeměnit v nedotknutelnou svatyni. Na druhé straně však jaderné zbraně nemohou být využívány pro vnucování politických podmínek jinému státu. Jaderné zbraně jsou nástrojem odstrašování, nikoli však donucování.

Z toho vyvozují stoupenci jaderných zbraní následující závěr: když na tuto hru přistoupili v minulosti Rusové, proč by na ni v budoucnosti neměli přistoupit Asiaté nebo dokonce Arabové? Odvolávají se na pravidlo, dle kterého "jaderná země, i kdyby to byla země Jihu, v jejímž čele by stál nezodpovědný vůdce, by jasně pochopila, že kdyby jaderné zbraně použila jako první, pak by se vystavila zničujícímu jadernému odvetnému úderu". (7)

Po srovnání teze stoupenců s antitezí odpůrců jaderných zbraní, dospěl P. Boniface k následující syntézi: "Proliferace jaderných zbraní je jako lidské stárnutí. Můžeme je pozdržet, můžeme částečně potlačovat jejich projevy, nikdy je však nemůžeme zastavit". (8)

VZTAH MEZI JADERNÝM ODSTRAŠOVÁNÍM A ODZBROJENÍM

Odpůrci jaderných zbraní zcela po právu poukazují na neblahé dědictví závodů v jaderném zbrojení. Tuto skutečnost uznávají i ti odborníci, kteří na jaderných zbra-

ních a na jaderném odstrašování vidí nejenom stinné, nýbrž i světlé stránky. Za nejvýznamnější z nich považují tu skutečnost, že právě díky jadernému odstrašování se v poválečném období vytvořila rovnováha a stabilita, které, i když byly negativní, přesto splnily své základní poslání - v době čtyř desetiletí charakterizovaných antagonismem a mimořádným mezinárodním napětím zabránily vypuknutí války. Z toho pak pramení i obava, že rychlá likvidace všech jaderných zbraní by měla negativní důsledky, neboť by zrušila základnu vzájemného zadržování od pokusů řešit politické problémy cestou vojenské konfrontace. Důsledkem likvidace jaderných zbraní by se mohla stát nerovnováha a nestabilita.

A právě k takto nastíněnému přístupu k otázce jaderných zbraní se přiklání i Pascal Boniface, když zdůrazňuje své přesvědčení, že "denuklearizace by mohla mít stejně neblahé důsledky, jaké měly závody ve zbrojení - znemožnila by odstrašování a v důsledku toho by se válka z roviny nemyslitelného znovu vrátila do roviny myslitelného. Úplná denuklearizace a zbrojení ve skutečnosti jsou dvěma stranami jedné mince". (9) Proto také snižování počtu jaderných zbraní podporuje, ale zároveň s tím navrhuje, aby byl stanoven určitý práh, pod který by se nemělo jít, pokud nechceme, aby se vrátila situace, za které by se stalo znovu možným uvažovat o dosahování politických cílů prostřednictvím vojenských nástrojů.

NAVRHOVANÁ VÝCHODISKA

V návaznosti na myšlenku jaderného prahu Pascal Boniface navrhuje následující východisko: zachovat jaderné zbraně a jaderné odstrašování, avšak výlučně odstrašování vůči živé síle ("anti-cités") a v žádném případě nedopustit návrat k protisilové strategii ("anti-forces"). Podtrhuje přitom svůj názor, že "jediné strategie anti-cités skutečně odpovídá logice odstrašování, neboť nepředpokládá jadernou válku. Naopak, tím, že ukazuje na nemyslitelnost jaderného konfliktu, činí takový konflikt i nemožným". (10) Připouští, že to není právě nejjemnější strategie, ale zároveň s tím dodává, že "každá strategie, i ta, jež se zakládá na hrozbě zničení mnoha velkých měst, se stává vysoce morální právě od toho okamžiku, kdy válku jako takovou činí nemožnou". (11)

Titulem "Ať žije bomba" tedy P. Boniface vyjádřil své krédo ve prospěch zachování jaderných zbraní. Jeho základní argument přitom zní, že posláním jaderného odstrašování není útok, ale výlučně obrana, znemožnění jakékoliv agrese. Ve světě, pokrytém systémem záruk, spočívajících na jaderných zbraních, nelze uvažovat o možnosti beztrestně někoho napadnout. Lze v něm naopak uvažovat jediné a především o možnosti účinně od takové agrese odrazovat, odstrašovat. A právě v tom Pascal Boniface vidí nezastupitelný význam a nenahraditelné poslání jaderných zbraní a jaderného odstrašování.

Teprve další vývoj ukáže, do jaké míry jeho argumenty odpovídají zákonům společenského pohybu. Prozatím však je jisté, že ještě dlouho bude platit to, co Henry Kissinger nazývá jako "překvapivá logika dějin", při níž "vědomí zranitelnosti upevňuje mír, zatímco vědomí nezranitelnosti jej zpochybňuje, neboť vede k pokusům řešit problémy použitím vojenské síly".

Bonifacův důraz na zachování jaderných zbraní jenom na určitém nezbytně nutném prahu zní rozumně. Jeho kritikové však mohou namítnout, že za uplynulých

40 let tento práh byl vždy překračován, nikdy se nepodařilo zaručit jeho respektování. A to se jednalo o severní polokouli, jež ve srovnání s polokoulí jižní je nesporně vyspělejší a civilizovanější. Proto se nelze divit námitkám, že na jižní polokouli, ve vztazích mezi rozvojovými zeměmi by udržení onoho pomyslného jaderného prahu bylo ještě nesnadnější, nežli tomu bylo ve vztazích Východ - Západ v období bipolarity. V zájmu lidstva a jeho bezpečnosti rozhodně není, aby se i v ostatních částech světa opakovala neblahá zkušenost ze vztahů Východ - Západ, kdy cesta k uvolnění napětí, k dialogu a k prolomení bariér nepřátelství vedla přes dlouhé období, během něhož se vývoj jaderných zbraní vymkl politické kontrole a stal se samoučelem ohrožujícím samu existenci lidstva.

V dané době však má P. Boniface nesporně pravdu, když tvrdí, že rychlé zničení všech jaderných zbraní by mělo destabilizující důsledky na celý systém mezinárodní bezpečnosti.

Poznámky:

- 1) **Le Monde diplomatique**; srpen 19990, s. 20.
- 2) Tamtéž.
- 3) **Boniface, P.**: *Vive la bombe*, s. 21.
- 4) Tamtéž, s. 17.
- 5) **Aron R.**: *Paix et Guerre entre Nations*, s. 424)3.
- 6) **Fischer, G.**: *la Non - Prolifération des armes nucleaires*, LGDJ, 1969, s. 32.
- 7) **Boniface, P.** cit. dílo, s. 20.
- 8) Tamtéž, s. 94.
- 9) Tamtéž, s. 145.
- 10) Tamtéž, s. 145.
- 11) Tamtéž, s. 147.